

ליקוטי ופסקי הלכות "חוקי היום"

ותלמודם
"חוקי היום"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שבנות מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

דיני

תהנון ב'

בקשה:

נא לשלוח לכמה שיותר
אנשים כדי שיגיע הלכות
אלו לבתי בני ישראל,
לתועלת הציבור, וכך יש
לכם יד בהפצת תורה
ובהלכות נחוצות

לקבל הגליון כל שבוע במייל:

Paskenshtibel@gmail.com

אפשר להוריד
גליונות קודמים

[Archives - ארכיון](#)

ככה תורמים היום.

[לתרומות](#)

לוקוטי ופסקי הלכות "חוקי היום"

ותלמודם
"תלמידי תורה"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

336

דיני תחנון ונפילת אפים - ב' | פרשת פינחס תשפ"ד

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

מדיני תחנון

מנהגים שונים

- א. יש לציין שיש מנהגים שונים בנוגע לאמירת תחנון כשחלק מהם בנויים על מקורות מוסמכים ונהוגים בקהילות שונות, ועליהם יש לבני אותה קהילה לנהוג, ואין אנו באים לעורר על מנהגים קבועים בתוך הקהילות, אבל יש שנהגים היתר מתוך זלזול וקלות בכל מה שנוגע לענין תחנון, אם משום שממהירים למלאכתם או שמשתייכים לכת אנשים שמתפללים כדי להיות אחרי התפילה, ומחפשים כל טצדקי שלא להצטרך לומר תחנון, ומנהגים אלו אנו באים לשלול.
- ב. והוא משום שכבר הבאנו (גליון 335) ש"א שנפילת אפים היא חובה וכהמשך התפילה (שם אות ט), ואפילו לאלו הסוברים שהוא רשות (אות י), מ"מ הבאנו שקיבלו עליהם כחובה (אות י"א), ולכן במקום שיש אכן סמך לפטור מתחנון אפשר לפטור, אבל במקום ובאופן שאין לפטור, אין לפטור סתם, ואדרבה צריכים לאומרו בכוונה ובמתינות כהזדמנות נוספת להרבות בתחנונים.
- ג. **ספק תחנון להקל.** ואף שיש כלל באמירת תחנון שבספק אם אומרים תחנון שומעים להקל (שערי תשובה סי' קל"א סק"ד בשם מהר"י מולכו, שעה"צ שם סק"ז), מ"מ זה דוקא כשעכ"פ על פי הלכה יש צד או שיטה להקל, אבל לא כשנובע מזלזול או סברא דחוקה.

בלילה

- ד. אין נפילת אפים בלילה (ש"ע סי' קל"א ס"ג) ומבואר משום שנפילת אפים רמז למידת הלילה ויש ענין של סכנה לעשותו בלילה (ב"י בשם מהר"י אבוהב), אמנם לומר המזמור של נפילת אפים בלי שיפול על פניו אין בו חשש (מ"ב סק"ז), ומ"מ המנהג המקובל בעולם גם לא להגיד את המזמור אלא אומרים קדיש.
- ה. **עד שקיעת החמה.** עיקר ההקפדה הוא לאחר צאת הכוכבים שהוא לילה אבל בין השמשות אפשר לעשות נפילת אפים (ט"ז סק"ח, מ"ב סק"ז), ומ"מ מנהג ירושלים והעולם למנוע מלומר תחנון גם אחרי שקיעת החמה מפני חומרת הסכנה גם בבין השמשות שהיא ספק לילה (א"ר, הגריש"א, תפילה כהלכתה פ"ח הע"י ס"ד, הגרש"א, הליכות שלמה תפלה פ"ג ס"ד).
- ו. **מנהג חסידים במנחה.** יש מקומות בעולם שחסידים נוהגים שאין אומרים תחנון בתפילה המנחה כלל, והטעם נראה שלרוב הם מקילים ומתפללים מנחה אחר השקיעה קרוב ללילה, ויוצא שעל פי רוב לא אומרים תחנון, א"כ הרחיבו להקל כעין לא פלוג' שתמיד לא אומרים תחנון במנחה אף במקרה שהם מתפללים לפני השקיעה (הוזכר באוצר הלכות סי' קל"א אות ח").
- ז. אבל אין למנהג זה מקור בהלכה, ואין עושים 'לא פלוג' מעצמינו כמו שלא עושים לא פלוג בביהמ"ד שבודרך כלל לא אומרים תחנון משום שברוב הימים ישנם בריתות. אלא בימים ובזמן שיש פטור לא אומרים, ובימים ובזמן שאין לפטור, יש לומר תחנון (תשובות והנהגות ח"ג סי' ג').

נשים

- ח. **בבית.** נשים כשמתפללות בבתיהן אינן אומרות תחנון, שהרי יסוד תחנון הוא כדי להתפלל בג' אופנים בישיבה, בעמידה ובכריעה, כמו שהבאנו (גליון 335 אות י"ג) ומכיון שנשים אינן מחויבות להתפלל בישיבה, א"כ אין להם טעם להשלים חלק הכריעה (ש"ת מחזה אליהו ח"א סי' כ').
- ט. **בבית כנסת.** אמנם כשנשים מתפללות בבית הכנסת עם הציבור, יכולות לומר תחנון עם הציבור.

בבית אבל

א. אין נופלים אפים בבית האבל (ש"ע סי' קל"א ס"ד) היינו בתוך השבעה, משום דאז מידת הדין מתוחה עליו, כעין שלא אומרים אותו בלילה (לעיל אות ד) (מ"ב סק"כ).

חתן

- א. חתן אינו אומר תחנון משום שהוא יום טוב שלו, וגם פוטר הציבור המתפללים עמו (ש"ע סי' קל"א ס"ד) משום שיש מצוה לשמוח עמו (מ"ב סק"ג), והמנהג הוא שפוטר כל שבעת ימי המשחה (מ"ב סק"ז).
- ב. **יצא החתן.** אם החתן התפלל עמהם ולפני אמירת תחנון הוצרך לצאת, עדיין אין הציבור אומר תחנון (תשובות והנהגות ח"ג סי' נ"ה).
- ג. **משעת החופה.** חתן מיקרי משעת החופה ואילך אבל לא לפני זה (מ"ב סק"א), מ"מ יש שמקילים אף בשחרית של יום החופה כשהחופה מתקיימת ביום (מ"ב שם).
- ד. **כשהחופה בלילה.** כשהחופה מתקיימת רק אחר צאת הכוכבים, אומר הציבור תחנון בין בשחרית ובין במנחה, אבל אם מתפללים מנחה קטנה סמוך לזמן החופה עם החתן, כל שכן כשמתפללים באולם או במקום החופה, אפילו אין החתן עמהם, אין אומרים תחנון (ש"ת שבט הלוי ח"ז סי' ח").
- טו. **אם חתן ילך לבית הכנסת.** נחלקו הפוסקים אם עדיף שחתן ילך לבית הכנסת וכך יפטור הציבור מלומר תחנון או עדיף שלא ילך.
- טז. **י"א שעדיף שחתן לא ילך לבית הכנסת שלא ימנעו לומר תחנון עבורו כל שבעה (ט"ז סק"ב, מ"ב סק"ב), אהל ברוך בהג' לסי' קל"א בשם הגה"צ משינאווא), ולכן עכ"פ חתן שרוצה להתפלל בבית יש לו על מה לסמוך.**
- יז. אבל הרבה פוסקים סוברים שאין סיבה לחתן להימנע מללכת להתפלל בציבור מחמת תחנון, וכשהוא הולך כולם שמחים איתו בשמחתו והדין נותן שפוטר הציבור מתחנון (כף החיים סקפ"ז, חזו"א ארחות רבינו ח"ג עמ' ר"י, תשובות והנהגות ח"ג סי' נ"ה).

ברית מילה

בבית הכנסת

- יח. כשיש מילה בבית הכנסת עצמו אין אומרים תחנון באותו בית הכנסת (ש"ע סי' ד), וגם אם הברית אינו מתקיים אחר אותו מנין אלא יותר מאוחר, המנהג לפטור את כל המנינים באותו בית הכנסת עד שהברית יתקיים (ש"ת בצל החכמה ח"ד סי' קמ"ו, ש"ת דברי משה ח"א סי' ג', כף החיים סוף סי' ע"ז), ואפילו אם הבעלי ברית אינם נוכחים (מ"ב סק"ב) משום ששמחת מצות מעשה הברית עצמו פוטר את בית הכנסת, חוץ משמחת בעלי הברית (מגן גיבורים סק"ג).
- יט. **חדר אחר.** אמנם כשיש חדרים אחרים לבית הכנסת כגון שטיבלאך או חדר שני שמתקיימים בהם מנינים אחרים עם ארון הקודש, המתפללים שם אינם נפטרים מתחנון בזה שיש ברית בבית הכנסת עצמו (משמעות המ"ב סק"ד).

בעלי הברית

- כ. בית הכנסת שמתפללים בו 'בעלי הברית' שהם אבי הבן, המוהל והסנדק, אע"פ שהברית מילה לא מתקיים בביהמ"ד זה, אין אומרים בו תחנון, אבל רק באותו מנין לא במנינים אחרים לפניו או לאחריו, כל שכן שהם אינם פוטרם מנינים אחרים באותו בנין.
- כא. **בספק ברית.** כשקיים ספק אם יתקיים הברית באותו יום, פטורים מתחנון שהרי ספק תחנון להקל (לעיל אות ג) (הגר"ח קנייבסקי, אשי ישראל).

בתיפילת מנחה

כב. **ברית בזמן המנחה.** כשמתקיים הברית סביבות זמן של מנחה, אז כשמתפללים אצל התינוק, לפני הסעודה או באמצע הסעודה אין אומרים תחנון, אבל לאחר ברכת המזון והתינוק כבר אינו נוכח, אומרים תחנון (מ"ב סק"ה).

כג. **בעלי הברית.** אמנם בעלי הברית עצמם, דהיינו אבי הבן, המוהל והסנדק אין אומרים תחנון לעצמם גם במנחה כי יום טוב שלהם הוא כל היום (מ"ב ס"ג) אבל אינם פוטרים את הציבור שמתפללים עמהם מנחה.

בית המדרש של מוהל או סנדק מפורסם

כד. מוהל מפורסם שכל יום יש לו ברית, וכמו כן בצדיק או אדמו"ר שבכל יום מתכבד להיות סנדק, נמצא שבמנין הקבוע שהוא מתפלל בו תמיד הוא פוטר מנינו מתחנון, אז יש שמציעים שנכון מאד שיצא חוץ לבית הכנסת קודם לאמירת תחנון (ש"ת רד"ב ח"א סי' קע"ט, א"א בוטשאטש), אבל לפי מה שכתבנו (אות י"ב) שכל שהיה שם בתפילה עדיין פוטר את הציבור אף אם יצא קודם אמירת תחנון, אזי בין כך אינו מועיל כלום לצאת, ופותר.

כה. וגם אין צד לומר שהמוהל יתפלל בביתו וימנע מלבוא לבית הכנסת כדי שלא ימנע הציבור תמיד מלומר תחנון כמו שהבאנו לגבי חתן (אות י"ז)

כו. **מעשה רב.** ופעם שאלו את רבי חיים קנייבסקי, שמאחר שבכל יום אין אומרים תחנון בלדרמן בית כנסת שהוא מתפלל בו, משום שבכל יום התכבד בסנדקאות, אז אולי יתקנו לומר תחנון כל יום אע"פ שמתקיים בו ברית, ובטענה כדי שלא תשתכח מנהג תחנון לילדים. אזי רבי חיים השיב להם, שבמקום להנחיל בהם את חשיבות אמירת תחנון, יש להנחיל ולעורר להם את גודל חשיבות שמחת ברית מילה שעוד ילד נחתם בחותמו של מלך, כי מאחר שכן נפסק בשו"ע, חשיבות של ברית עדיף.

הטפת דם ברית

כז. כשתינוק נולד מהול ועושים בו הטפת דם ברית, אין אומרים תחנון ביום שמטיפים בו דם ברית (הלכות קטנות הובא בבאר היטב סי' קל"א סק"ג).

כח. **במילת גר.** ביום שמבצעים ברית מילה לגר לצורך גירות, אין אומרים בו תחנון (ק"י נועם מגדים להפ"מ"ג סוף סי' א').

כט. **מילת גר לחומרא.** יוצא לנו הרבה שאנו מסדרים גיור לחומרא, כגון שבוצע גירות פיקטיבי בלי קבלת מצוות (עי' משי"כ באריכות גליון 252, 253), ואחר זמן תופס הגר בעצמו שמה שעשו לו הוא רק טקס סידרתי וצחוק מהיהדות, והוא מתחזק להיות שומר תורה ומצוות אמיתי, ואז באים לבי"ד של החרדים לדבר ה' לסדר גיור מחדש, ומשום שהוא כבר מהול, מבצעים בו רק הטפת דם ברית. יש הסוברים שבכה"ג גם הטפת דם ברית של גיור לחומרא פוטר מאמירת תחנון (הגרמ"א פריינד, מרא דשמעתא אות מ"ב).

יאהרצייט של צדיק

מנהג חסידים

ל. התקבל המנהג אצל חסידים, שביום שיש יאהרצייט של צדיק ידוע לכל ושהאיר את העולם עם תורתו ואורו, אין אומרים תחנון.

לא. **רשות.** מקורו הוא ע"פ מה דקי"ל לפי רוב הפוסקים שאמירת תחנון הוא רשות ולא חובה (גליון 335 אות י') [אגב, תפילת מעריב הוא גם רשות ואף אחד אינו מזלזל בזה (דברי תורה מהדו"ג אות מ"ו ופ"ג בשם שם שלמה)], וא"כ כל יום שיש שמחה מיוחדת אפשר לפטור מלומר תחנון גם כשאינו מהענינים או הימים של שמחה שמבואר בפוסקים.

לב. **רגל של צדיק.** יומא דהילולא של צדיק נקרא 'רגל' כמו שרש"י הביא מהגאונים (רש"י יבמות דף קכ"א ע"א ד"ה תלת ריגלי) ריגלי דאמוראי היינו יום שמת בו אדם גדול קובעים אותו לכבודו ומדי שנה בשנה כשמגיע אותו יום מתקבצים תלמידי חכמים מכל סביבו ובאים על קברו עם שאר העם להושיב ישיבה על קברו שם ע"כ.

לג. ועל סמך זה נשתרבב מנהג שלא אומרים תחנון ביום יאהרצייט של צדיק כשמתאספים על קברו ולומדים מתורתו (משמרת שלום סי' י"ב ס"ד, נימוקי א"ח אות ח'), כעין מה שמקובל שלא אומרים תחנון בל"ג בעומר משום שהוא יומא דהילולא של הרשב"י (זוה"ק), ואכן הרבה מתאספים על קברו, ולומדים מתורתו בכל העולם.

לד. וגם בין מנהג החסידים, ישנם רק כמה צדיקים שהתקבלו בכל תפוצות החסידים שלא לומר תחנון באותו יום כגון ביום כ"א אדר שהוא יאהרצייט של הנועם אלימלך, וכן כל קבוצה וקבוצה של חסידים נמנעים מלומר תחנון ביאהרצייט של רבם מאחר שהם הנהיגים העיקרים של השפעתו.

לה. הצדיקים מהדורות הקודמים הקפידו מאד לומר תחנון, ורק במקרים מסויימים הקילו, כגון על רבותינו אבות החסידים, או על רבם מובהק כשעשו סיום או ערכו טיש לזכרו והשמיעו תורתו אז הקילו לפטור מאמירת תחנון, כי אז אכן נהיה כרגל בעבורם, כגון בעל הדברי חיים אמר תחנון כל יום חוץ מג' תאריכים ובתוכם כ"א אדר (דברי יחזקאל, דרכי חיים אות כ"ח וכ"ט), וכך נהג בעל הדברי יואל שאמר תחנון בכל יום חוץ מכשערך טיש לכבוד בעל ההילולא.

זלזול גמור

לו. **לומדי הלוח!** אמנם ישנם הרבה שמזלזלים בכל מה שנוגע לאמירת תחנון, וכשאין חתן, ברית, סנדק או מוהל בבית הכנסת, עומדים ליד הלוח זמנים ולומדים אותו בעיון רב, [לא כדי לראות מתי סוף זמן תפילה..] אלא לראות איזה יאהרצייט יכולים למצוא כדי לפטור את המנין מתחנון, ושיהיה השם מוכר מספיק לרבים כדי שיתקבל החלטתו בשמחה.

לז. וכבר התרעמו הצדיקים מדורות הקודמים על זה, וכתבו שהוא מנהג של שטות וקלות, דאם כן לא יאמרו תחנון לעולם, כי אין לך יום שאין בו בעל כרחך יאהרצייט הרבה מגאונים וקדושים ורבותינו הידועים, ויתבטל כל ענין של תחנון לגמרי (נימוקי א"ח שם, חלקת יהושע מאמר ו').

לח. **גבאי תחנון.** לכן ראוי שכל מנין יהיה כמו גבאי של תחנון, שהוא יחליט ע"פ הוראות שקיבל מרב בית המדרש האם אומרים תחנון ובאיזה יום, ועל איזה צדיק אכן מקובל אצל כל תפוצות החסידים לא לומר תחנון כגון על אבות החסידות.

לט. וכן אפשר לקבוע באם יש שקובעים לימוד מתורת הצדיק ועושים סיום או לכל הפחות נותנים 'תיקון' [לחיים ולעקף] לציבור לזכר נשמת הצדיק ולומדים מספריו הק' ושמחים בתורתו שהשאר, אבל בסתם, משום שהיה פעם צדיק ואין לאדם זה שום שייכות אליו, ולא מכירים בכלל את ספריו ובקושי יכולים לבטא את שמו, אין זה אלא זלזול גמור בתפילה. והם מהדברים הצריכים תיקון, והכל כדי שלא לזלזל בחשיבות אמירת תחנון ביום שאכן ראוי לומר תחנון, ולהחזיר עטרה ליושנה.

נפילת אפים

נפילת אפים במקום שאין ספר תורה

מ. יש הסוברים שאין נופלים על פניהם אלא במקום שיש ספר תורה, וסימן לדבר דכתיב (יהושע ז', ו) 'ויפול על פניו ארצה לפני ארון ה' (רוקח סי' שכ"ד עמ' ר"כ), וכך נפסק ברמ"א (סי' קל"א ס"ב) וכן נוהגין בני אשכנז, ולכן כשמתאספים במקום ארעי להתפלל בלי ס"ת, אין נופלים על פניהם.

מא. **מ"מ אומרים תחנון.** אמנם אף שלא נופלים על פניהם כשאין לפניו ס"ת, מ"מ אומרים את הקטע דהיינו 'רחום וחונן וכו' בלי לכסות את הפנים, כי הוא מסדר התפילה (כף החיים סק"מ).

מב. **ס"ת פסול.** גם כשיש רק ס"ת פסול אפשר לעשות נפילת אפים, שהרי נפילת אפים שלנו אינה בנפילה ארצה בזמניהם (גליון 335 אות ו') אלא זכר למה שהיה, לכן יש להקל בכמה דברים בענין זה (ש"ת דברי יציב ח"א סי' ע"ה). כמו כן יש שהקילו ליפול על פניהם בחדר שיש בו ספרי קודש (ש"ת אג"מ ח"ה סי' כ' אות ה', ארחות רבינו ח"א עמ' ס"ז).

מג. **מנהג עיר ירושלים.** בירושלים נוהגין בנפילת אפים גם בבית שאין שם ס"ת וגם כשאין מקום קבוע לתפילה, משום שירושלים קדושתה קדושת עולם הרי היא כלפני ארון ה' תמיד (סי' ארץ ישראל סי' א' ס"ט), ולהרבה פוסקים גם בירושלים החדשה שחוץ לחומות (ש"ת אג"מ ח"ד סי' כ"א).

ימים שאין אומרים בהם תחנון

זמנים שונים

מד. אלו הימים שאין אומרים בהם תחנון, שבת, ערב שבת במנחה (מ"ב סי' רס"ז סק"א), ראש חודש, יום טוב, חול המועד, ערב ראש השנה וערב יוה"כ אף בשחרית, חנוכה, ט"ו בשבט, פורים ב' ימים, פורים קטן ב' ימים (מ"ב סק"ג), כל חודש ניסן, ל"ג בעומר, מר"ח סיון עד י"ב סיון, תשעה באב, ט"ו באב, י"א תשרי עד סוף החודש, י"ד אייר שהוא פסח שני.

מנחה שלפני

מה. כל יום שאין אומרים בו תחנון משום קדושת או סגולת היום, גם אין אומרים תחנון בתפילת מנחה שלפניו (מ"ב סק"ה), כגון ערב ראש חודש לא אומרים תחנון במנחה, חוץ מלפני ערב ר"ה וערב יוה"כ שאומרים תחנון במנחה שלפניהם (מ"ב סק"ג) וכן במנחה שלפני פסח שני אומרים תחנון (אשי ישראל פכ"ה ס"ח).

מו. **יאהרצייט של צדיק.** אלו שנוהגים ע"פ מנהג קהילתם לא לומר תחנון ביום היאהרצייט של רבם הצדיק (לעיל אות ל'), מ"מ במנחה שלפני יומא דהילולא אומרים תחנון כרגיל.

BUILDING THE NEXT DECADE TOGETHER
כ"ב - כ"ג תמוז
JULY 28-29
charityextra